

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА СПОСОБИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Томілінські читання

Матеріали VII науково-практичної конференції
з міжнародною участю

м. Харків, 30 жовтня 2024 року

Харків – 2024

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
Харківський національний медичний університет

ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА СПОСОБИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Томілінські читання

*Матеріали VII науково-практичної конференції
з міжнародною участю*

м. Харків, 30 жовтня 2024 року

Харків
ХНМУ
2024

УДК 614(477)(082)
Г 87

Затверджено
Вченою радою ХНМУ.
Протокол № 15 від 28.11.2024 р.

Редакційна колегія: В. В. М'ясоєдов, В. А. Огнев,
К. М. Сокол, О. А. Мельниченко,
В. Г. Нестеренко, А. А. Подпрядова

Г87 **Громадське здоров'я в Україні: проблеми та способи їх вирішення «Томілінські читання»:** матеріали VII наук.-практ. конф. з міжнар. участю (Харків, 30 жовтня 2024 р.) / Ред. кол.: В. В. М'ясоєдов, В. А. Огнев, К. М. Сокол та ін. Харків, ХНМУ, 2024. 244 с.
<https://doi.org/10.5281/zenodo.14194418>

УДК 614(477)(082)

© Харківський національний
медичний університет, 2024
© В.В. М'ясоєдов, В.А. Огнев,
К.М. Сокол та ін., 2024

ЗМІСТ

Секція 1. ІСТОРІЯ МЕДИЦИНИ

Капустник В.А., М'ясоєдов В.В., Огнєв В.А., Подпрядова А.А. Проблема соціальної нерівності у сучасному світі та концептуальні принципи справедливості щодо здоров'я населення	11
Лещина І.В., Мякина О.В., Мартиненко Н.М. Біженці з українських земель як демографічний збій і суспільне явище (1914–2024).....	15
Григоров М.М., Григоров С.М., Григорова А.О., Григоров М.С. Анатолій Якович Циганенко – мікробіолог, наставник, керівник (до 95-річчя від дня народження).....	22
Томілін В.Г. Харківський національний медичний університет. До 45-річчя створення кафедри ортопедичної стоматології. Від джерел створення.....	25
Васильєв К.К. Професор Лев Миколайович Карпов (1926–2016) як історик медицини.....	29
Зайцев В.В., Кисленко Д.М. Творці кафедри соціальної медицини, громадського здоров'я та управління охороною здоров'я Дніпровського державного медичного університету: учора, сьогодні, завтра	32
Мякина О.В. Друге творче покликання або штрих до портрета академіка (до 100-річчя від дня народження В.Г. Бочорішвілі)	35
Васильєв Ю.К. Матеріали до біографії професора-гігієніста Якова Борисовича Резника (1902–1979).....	38
Мякина О.В., Шевченко О.М., Сокол К.М., Ващук М.А., Шевченко О.О. В.В. Фролькіс: тернистий шлях фізіолога і наукова спадщина (до 100-річчя від дня народження академіка)	39
Робак І.Ю., Демочко Г.Л. Володимир Фавр як викладач фабричної гігієни в Харківському технологічному інституті (до 150-річного ювілею вченого)	44
Виноградова О.Ю., Ушакова М.А., Галича М.С. Внесок В.В. Фавра у дослідження малярії	46
Sukhonosov R.O., Ushakova M.A., Halycha M.S. The Life Path of V. P. Vorobiov throught the Lens of Time (Dedicated to the 220 th Anniversary of the Department of Human Anatomy).....	48

Секція 2.
ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Огнєв В.А., Усенко С.Г., Машевич А.М. Аналіз показників онкологічних захворювань в Одеському регіоні за останні п'ять років	51
Юрко К.В., Соломенник Г.О., Могиленець О.І. Мультирезистентний туберкульоз як виклик системі охорони здоров'я: сучасний погляд на профілактичну стратегію.....	52
Кривенко О.І., Капустник В.В. Медична та лікарська таємниці: історико-правове розмежування.....	55
Сердюк О.І., Просоленко Н.В., Крупеня В.І. Реабілітаційна допомога: виклики та відповідь на формування кризи.....	57
Журавель Я.В. Вплив воєнного стану на демографічну ситуацію в Україні	59
Дяченко В.С., Дяченко Н.П., Чулей С.В. Особливості менеджменту у сфері охорони здоров'я в умовах сучасних викликів	61
Kriachkova L.V., Semenov V.V., Korobko M.Y. Stakeholder mapping for determining the strategy of working with interested groups in the Public Health system	63
Orel O.V., Yaremenko A.V. Organization of psychological support for pregnant women in the Conditions of the military state: integration into the health care system	64

Секція 3.
РОЗБУДОВА СИСТЕМИ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я

Карамішев Д.В., Гордієнко Л.П., Замчій С.В. Формування стійкості системи громадського здоров'я з урахуванням Глобального індексу безпеки здоров'я	67
Завгородній І.В., Лисак М.С., Парамонова А.О. Ментальне здоров'я вихователів закладів дошкільної освіти: ключова складова громадського здоров'я.....	69
Бурдюг В.С., Огнєв В.А. Роль недержавних організацій у розвитку громадського здоров'я та зміцнення здоров'я українців.....	70
Бережна А.В., Чумаченко Т.О. Перспективні напрямки епідеміологічного нагляду в Україні та можливості їхньої реалізації	73

Хижняк В.В. Розвиток громадського здоров'я шляхом впровадження в медичну освіту основ міжнародного гуманітарного права.....	76
Приходько Н.І. Роль профілактичної медицини в системі громадського здоров'я.....	78
Денисюк Л.І., Поветкіна Т.М. Реалізація принципів діяльності сфери громадського здоров'я з позицій потреби збереження зору з дитинства.....	80
Пилипчук В.Л., Черешнюк Г.С., Герасимюк К.Х., Жарлінська Р.Г. Історичні витоки та сучасні демократичні засади співпраці медичної спільноти та громадськості у вирішенні актуальних завдань громадського здоров'я та якості медичної допомоги.....	82
Рязанова О.А. Здорова стопа в подології. Роль подолога в громадському здоров'ї.....	86
Астапова Я.В. Питання ментального здоров'я у сфері реабілітації та громадського здоров'я.....	87

Секція 4.

ДОКАЗОВА МЕДИЦИНА, СУЧАСНА ЕПІДЕМІОЛОГІЯ ТА БІОЛОГІЧНА СТАТИСТИКА

Медведовська Н.В., Слабкий Г.О., Миронюк І.С., Білак-Лук'яничук В.Й., Дідок Л.В. Щодо впровадження епідеміологічного паспорту сім'ї.....	91
Медведовська Н.В., Слабкий Г.О., Рожкова І.В., Лопіт В.В. До питання вакцинації населення України під час війни проти російської воєнної агресії.....	92
Сокол К.М., Подрігало Л.В., Подрігало О.О. Застосування скринінг-тестів в моніторингу стану спортсменів та фізкультурників.....	93
Мазур Є.В., Короп О.А. Епідеміологічні особливості очного травматизму серед населення Закарпатської області.....	95
Лісова Є.М., Александрова К.В., Подпрядова А.А. Роль скринінгу PRISCA в ранній діагностиці преекламсії та покращення якості надання медичної допомоги.....	97
Міщенко М.М., Вакуленко А.І., Міщенко О.М. Медико-епідеміологічні особливості інсультної патології.....	99
Цукор Н.Г. Аналіз стану імунопрофілактики у Харківській області за 7 місяців 2024 року.....	101

Ревть Н.Ф. Медико-соціальні особливості охоплення щепленням ромського населення на регіональному рівні	102
Pomohaibo K.G., Amrit Kaur Application of variance analysis to study the relationships between various factors and phenomena	104
Mishchenko M.M., Mishchenko O.M. Medical and social significance of non-epidemic infectious diseases	105
Yaremenko A.V., Orel O.V. Efficiency of vaccination programs in reducing the incidence of infectious diseases	107
Yaremenko A.V., Orel O. V. The role of information technologies in monitoring the epidemiological situation in the country	109

Секція 5. ОРГАНІЗАЦІЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Короп О.А., Мазур Є.В. Сучасні аспекти нормативно-правового забезпечення спеціалізованої медичної допомоги хворим з травматичними ушкодженнями ока	111
Карпенко К.І. Гендерна рівність та доступ до медичних послуг: екофеміністичний контекст	114
Іващенко Р.О., Огнєв В.А., Нестеренко В.Г. Наслідки вигорання: вплив на практичну діяльність	117
Огнєв В.А., Усенко С.Г., Машевич А.М. Аналіз показників знань працівників Одеського регіонального клінічного протипухлинного центру щодо вірусу папіломи людини та ставлення до вакцинації	120
Сімонян Л.С., Огнєв В.А. Аналіз коефіцієнтів ліквідності на противірусні лікарські засоби, які застосовуються при лікуванні грипу	123
Вербицька Я.М., Нестеренко В.Г. Актуальні питання catch-up кампанії з вакцинації проти кору, епідемічного паротиту та краснухи дитячого населення 2023 року	125
Клименко І.А., Орлова Н.М., Сироцинська Л.М. Досвід організації мультидисциплінарних команд для надання хірургічної допомоги хворим із патологією щитоподібної залози	128
Усенко С.Г., Приймак Д.В. Застосування телемедицини в медичних закладах України: актуальність і проблематика	131

Парамонова А.О., Стукалкіна Д.С., Літовченко О.Л., Завгородня Н.І.	
Покращення психічного благополуччя нації за допомогою штучного інтелекту	133
Помогайбо К.Г., Бесєдіна І.І.	
Основні заходи з оздоровлення та лікування шлунково-кишкового тракту та органів травлення.....	136
Літвінова В.О., Трегуб П.О.	
Резистентність до антибіотиків, як глобальна загроза людству	137
Грищенко Т.В., Міщенко М.М.	
Використання апаратних систем і засобів у косметології	139
Штикер А.С., Комарчук В.В.	
Переваги і недоліки лапароскопічної хірургії у порівнянні з традиційним відкритим методом.....	142
Акопян А.А.	
Смертність засуджених в державних установах виконання покарань	143
Vasheva A.O., Vashev O.E.	
Organization of geriatric care in developed countries of the world: experience and features	146
Dihitiar A.E., Yaremenko A.V.	
Digitalization of medicine: implementation of electronic medical records	149

**Секція 6.
МЕДИКО-СОЦІАЛЬНІ ТА ЕКОЛОГІЧНІ
ДЕТЕРМІНАНТИ ЗДОРОВ'Я,
ПРОФІЛАКТИЧНІ СТРАТЕГІЇ**

Щербань М.Г., Мельник О.Г., Резуненко Ю.К., Безродна А.І.	
Розробка та впровадження в практику актуальної профілактичної стратегії для ветеранів та людей похилого віку з проблеми збереження ними власного здоров'я.....	152
Черненко В.В., Огнєв В.А.	
Гігієнічні вимоги до якості води при централізованому і децентралізованому господарсько-питному водопостачанні	155
Бурдюг В.С., Огнєв В.А.	
Державний контроль у сфері захисту здоров'я та санітарно-епідеміологічного благополуччя населення.....	157
Каук О.І., Крупеня В.І.	
Прояви дефіциту вітаміну D серед осіб похилого та старечого віку	159
Усенко С.Г., Ковальчук С.В., Тімченко К.С.	
Вплив змін клімату та стану якості повітря у період повномасштабного вторгнення на поширеність алергічних захворювань у населення	161

Головня Н.Ю., Грищук С.М. Аналіз чинників, що впливають на тривалість життя населення України	163
Лісова Є.М., Александрова К.В., Сокол К.М., Подпрядова А.А. Детермінанти здоров'я та їхній вплив на розвиток гіпертензивних розладів під час вагітності	166
Макарук Ю.Г., Трегуб П.О. Медико-соціальні особливості косметологічних процедур у формуванні самооцінки та психологічного благополуччя осіб молодого віку	168
Сіренко П.О., Жіденс Я. Вплив детермінантів рухової активності на здоров'я індивідууму	170
Шуть Є.Р., Богачова О.С. Аналіз рівня фізичної активності студентської молоді та розробка рекомендацій щодо її оптимізації в умовах воєнного стану	173
Кивлюк О.В., Орлова А.Є., Григоров М.М., Нестеренко В.Г. Проблеми залежності у сучасному суспільстві	176
Orel O.V., Yaremenko A.V. The influence of the measles on the course of pregnancy and the development of the fetal	180
Orel O.V., Yaremenko A.V. Psychosocial factors influencing vaccination decisions among pregnant women	182
Hordiienko V.V., Orel O.V. Problems of social welfare in the conditions of martial law	183
Yaremenko A.V., Orel O.V. The influence of socio-economic factors on the health state of the population of Ukraine	185

Секція 7.

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Мельниченко О.А., Шапкін А.С., Рисована Л.М., Мужецька А.Ю. Популяризація серед студентів-медиків освітньої програми за спеціальністю Д4 «Публічне управління та адміністрування»	187
Гой Н.В., Пилипів М.С. Теоретичні засади публічного управління персоналом у закладах охорони здоров'я	188
Мельниченко О.А., Макарова В.І. Розвиток спроможності менеджерів закладів охорони здоров'я належно реагувати на виклики сьогодення – актуальна вимога для вітчизняної медичної освіти	190

Кравченко М.В. Особливості публічної політики щодо осіб з інвалідністю в умовах сучасних викликів	191
Брехлічук П.П. Організаційні аспекти медико-правового супроводу судово-стоматологічної експертизи	194
Хижняк Л.М. Самозбережувальна поведінка і громадське здоров'я у контексті тайм-менеджменту	197
Ленська О.В., Грач О.О., Власов А.В. Стратегії розвитку та вдосконалення фінансування системи охорони здоров'я в Україні	200
Стоян А.О., Мельниченко О.А. Переваги та недоліки запровадження цифрового управління у сфері охорони здоров'я України	202
Дворницька М.Р. Інструменти публічного управління розвитком комунальних некомерційних підприємств сфери охорони здоров'я.....	204
Секція 8. МЕДИЧНА ОСВІТА, НАУКА ТА ПРАКТИКА	
Лехан В.М., Крячкова Л.В., Заярський М.І. Проектний підхід в підготовці магістрів громадського здоров'я.....	208
Корнейко І.В., Петрова О.Б., Овсяннікова Г.В. Оптимізація формування навичок ораторського мовлення у викладанні ОК «Ділова іноземна мова»	209
Сердюк О.І., Просоленко Н.В., Парфьонова І.І. Нові стандарти післядипломної освіти лікарів в Україні.....	212
Литвиненко М.І., Нестеренко В.Г., Лещина І.В., Марченко І.А., Григорук В.В., Рисована Л.М. Підготовка фахівців з ОПП «Протезування-ортезування» другого (магістерського) рівня в системі громадського здоров'я	213
Некрасова Н.О. Доцільність впровадження досвіду західних партнерів з приводу психотерапевтичних підходів в систему охорони ментального здоров'я населення.....	213
Chornenka Z.A. Motivation of medical students to study in higher education	215

Секція 9.
СТУДЕНТСЬКА НАУКА

Паненко М.В., Бездітко Т.В. Біоетичні аспекти пересадки гемопоетичних стовбурових клітин	217
Присяжнюк В.С., Дика Б.М. Прояви панічних атак у здобувачів освіти	218
Боровець О.Р., Ганич О.Т. Скринінг рівня стресу у пацієнтів з хронічним вірусним гепатитом В	219
Удовиченко А.О., Кушнарєнко С.І., Козирєв С.Д., Трегуб П.О. Обізнаність молоді щодо розвитку емфіземи легень внаслідок паління	221
Морока Р.К., Кропівний М.В., Кайнара В.М., Трегуб П.О. Використання АІ в житті студентів та покращення праці за допомогою АІ в сфері охорони здоров'я	223
Григорян Н.А., Орел О.В. Вплив соціальної ізоляції на психічне здоров'я: аналіз наслідків пандемії COVID-19 та військового вторгнення в Україну	224
Левченко Є.Д., Денисенко К.О., Трегуб П.О. Рівень обізнаності молоді в питанні виявлення перших ознак інсульту	226
Orel O.V., Svyryd A.S. The role of nutrition in the prevention of non-infectious diseases	229
Akseyonova A.S., Kryvonohykh K.R., Yaremenko A.V. The role of the medical information system and electronic resources in improving the provision of medical aid	231
Pomohaibo K.G., Amrit Kaur Main directions of telemedicine in Healthcare modern practice	233
Lutsenko I.V., Yurova A.A., Yaremenko A.V. Telemedicine in the conditions of wartime	235
Orel O.V., Starkova V.D. Social determinants of mental health of students of higher educational institutions	238
Shatalova V.B., Orel O.V., Yaremenko A.V. Vaccination of pregnant women: study of awareness and fear among students	240
Mukhachova V.D., Popovych I.V., Yaremenko A.V. The role of health insurance in ensuring access to health care	242

ОБІЗНАНІСТЬ МОЛОДІ ЩОДО РОЗВИТКУ ЕМФІЗЕМИ ЛЕГЕНЬ ВНАСЛІДОК ПАЛІННЯ

Удовиченко А.О., Кушнарєнко С.І., Козирєв С.Д., Трезуб П.О.

Харківський національний медичний університет, м. Харків

Актуальність. Паління є причиною багатьох функціональних порушень здоров'я та захворювань. Наразі молодь сильно зловживає цією шкідливою звичкою, навіть, розуміючи усі негативні наслідки. Паління виснажує нервові клітини: людина стає неуважною, повільніше міркує і швидко втомлюється. Одним із наслідків даної шкідливої звички є емфізема – серйозне захворювання легень, що характеризується пошкодженням тканин, які стають менш ефективними у функціонуванні, що може призвести до проблем з диханням і навіть до інвалідності чи смерті. Хвороба зазвичай розвивається протягом довгого періоду, проте паління значно пришвидшує її розвиток.

Мета. Дослідити рівень обізнаності молоді щодо розвитку емфіземи легень внаслідок паління.

Матеріали та методи. До проведення дослідження було задіяно 66 респондентів віком від 18 до 35 років. Для досягнення мети дослідження було розроблено опитувальник, який був розповсюджений за допомогою Google forms в соціальних мережах.

Результати та обговорення. Молодь, яка починає палити є особливо вразливою перед розвитком емфіземи. Їх легені та організм ще не повністю сформовані, але вони вже піддаються впливу шкідливих речовин, які містяться в тютюновому димі. Для багатьох молодих людей паління стає звичкою, яка може супроводжувати їх усе життя, а це збільшує ризик розвитку емфіземи та інших захворювань легень.

Результати опитування свідчать про те, що 50 (75,8 %) респондентів не палять, тоді як 16 (24,2 %) мають цю шкідливу звичку. Серед них 2 людей користуються виключно електронними девайсами, водночас 1 серед опитаних зазначив, що палить один чи два рази на тиждень, ще один, що споживає до 3 тютюнових виробів на день, 3 – 3–5 виробів, 2 – 5–7 виробів, 3 – 10–15 виробів, 2 – одну пачку в день.

За результатами опитування 51 (77,3 %) людині відоме таке захворювання як емфізема легень і вони обізнані про те, що паління є одним з факторів ризику розвитку даної патології, на відміну від інших 15 (22,7 %). Для емфіземи характерні такі симптоми як: виражена задишка, ціаноз, бочкоподібність грудної клітки, коробковий перкуторний звук та згладженість і вибухання надключичних ямок [1]. Проте третина респондентів вважають, що до проявів даного захворювання належить ще й спадання легенів, посилене дихання, втрата маси тіла і збільшення меж серцевої тупості, що свідчить про їх низький рівень обізнаності. Серед респондентів 4 (6,1 %) оцінюють свій рівень знань як високий, 29 (43,9 %) – середній і в той же час половина опитаних зазначають, що мало обізнані в цьому питанні.

Профілактика емфіземи легень включає припинення паління, уникнення шкідливих хімікатів та забрудненого повітря, здоровий спосіб життя, збалансовану дієту, регулярну фізичну активність та регулярні медичні обстеження для раннього виявлення захворювання. Вакцинація від грипу та

пневмококової інфекції рекомендується через підвищений ризик ускладнень від інфекційних хвороб у пацієнтів з емфіземою, що сприяє поліпшенню якості життя [3]. Опитування показало, що 21 респондент (31,8%) помилково відзначив ефективність санаторно-курортного лікування.

Лікування емфіземи включає кілька ключових методів. Бронходилататори допомагають розширити дихальні шляхи, полегшуючи потік повітря в легені та зменшуючи задишку. Вони ефективні при обструкції дихальних шляхів, яка виникає через втрату еластичності легеневої тканини або запалення. У важких випадках застосовується оксигенотерапія для підвищення рівня кисню в крові та поліпшення функції легень [2, 4]. Також можуть використовуватися реабілітаційні програми, спрямовані на покращення фізичної активності та загального стану пацієнтів. У випадках, коли інші методи неефективні, може бути рекомендована трансплантація легень. Проте невелика кількість респондентів додатково обрала такі методи як: дихальна гімнастика, фізіотерапія та повна відсутність лікування. Загалом рівень обізнаності досить високий.

Висновок. На підставі отриманих даних можна зробити висновок, що загальний рівень обізнаності молоді щодо розвитку емфіземи легень внаслідок паління є задовільним. За результатами опитування, більшість респондентів розуміють взаємозв'язок між палінням та цим захворюванням. Однак існує невелика частка опитаних, які не мають достатньої інформації щодо цього питання. Це свідчить про потребу в подальшій освіті та інформаційних кампаніях щодо шкідливих наслідків паління для здоров'я легенів та загального здоров'я. По-перше, освітні програми у школах та університетах повинні включати спеціальні курси та лекції, присвячені наслідкам паління для здоров'я, зокрема розвитку емфіземи легень. По-друге, слід проводити широкомасштабні інформаційні кампанії через ЗМІ та соціальні мережі, які роз'яснюють небезпеки паління та заохочують молодь до здорового способу життя. Також важливо організовувати семінари та тренінги у співпраці з медичними установами, де молодь може отримати консультації від фахівців з питань здоров'я легенів. Таким чином, комплексний підхід до вирішення цієї проблеми сприятиме підвищенню рівня обізнаності молоді про шкідливі наслідки паління та зменшенню поширеності цієї шкідливої звички серед молодого покоління.

Література:

1. The definition of emphysema. Report of a National Heart, Lung, and Blood Institute, Division of Lung Diseases workshop. *Am Rev Respir Dis.* 1985;132(1):182–185. doi: 10.1164/arrd.1985.132.1.182
2. Cosio MG, Cosio Piqueras MG. Pathology of emphysema in chronic obstructive pulmonary disease. *Monaldi Arch Chest Dis.* 2000;55(2):124–129
3. Касьянова, І. І., & Куценко, М. І. (2019). Вплив паління на здоров'я людини. *Здоров'я та довкілля*, 4(1), 45-52
4. U.S. Department of Health and Human Services. (2014). *The Health Consequences of Smoking—50 Years of Progress: A Report of the Surgeon General.*